

Memòria de la professió

març 2026

Entrevista a la

Dra. Teresa Español Boren

Neix a Reus 1942. Estudis primaris i batxillerat a la mateixa ciutat. Llicenciada en medicina per la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona (1961-1967). Especialitat en pediatria a l'Hospital Pediàtric de la Vall d'Hebron. Residència (1968-1970). Formació en immunologia a Londres el 1972 i 1973, on va estudiar les bases de la resposta immunitària i les tècniques de diagnòstic dels defectes immunitaris *Institut of Child Health*. Tractament als primers pacients amb immunodeficiències primàries (IDP). Obtenció del títol d'especialista en immunologia.

Tornada a Barcelona treballa de metgessa adjunta a l'Hospital Pediàtric de la Vall d'Hebron per desenvolupar un laboratori diagnòstic i consultes als malalts amb IDP.

Amb l'arribada de la SIDA es trasllada a l'Hospital General de la Vall d'Hebron per la realització dels testos adequats per tot l'hospital i alguns altres centres.

Professora associada de la Universitat Autònoma de Barcelona des de 1986: classes i pràctiques d'immunologia pels estudiants de medicina.

Per què va decidir estudiar medicina?

Recordo que parlant amb el meu pare vaig dir-li que volia fer una feina de treball social d'ajudar, com a infermera o treballadora social... i ell em va dir: fes medicina i podràs ajudar a molta gent. Li vaig fer cas, malauradament un càncer d'estómac se l'emportà quan jo feia el preuniversitari.

Teresa Español amb 6 anys

El meu pare treballava a FECSA, quan vaig néixer jo, vivíem a Reus, on es va posar malalta una de les meves germanes i vam marxar a Barcelona per fer-li una cirurgia; tot i això, es va morir. Llavors em vaig quedar a casa de la meva germana gran que estava acabada de casar i vivia a Barcelona. A més, vaig poder demanar un beca, per ser orfe de pare. Vaig combinar l'estudi amb una feina, donava classes per ajudar a la meva mare i la meva germana.

A quina Facultat de Medicina va estudiar? Com era l'ensenyament?

Vaig estudiar a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. Quan vaig entrar el 1962 érem poques dones i no podíem ser internes de medicina (perquè aquells anys no es contemplava que les dones poguéssim dormir a l'hospital). El professorat era molt clàssic i masclista, a més volien que tots anéssim molt arreglats. L'ensenyament era molt teòric amb molt poca pràctica, per tant tocava estudiar molt.

Va ser una estudiant que participava en la vida de l'hospital o únicament assistia a les classes?

Jo venia d'una ciutat de medi mitjana, que tenia de tot, però tothom es coneixia. Quan vaig arribar a Barcelona, vaig pensar: - Ostres!, aquí no em coneix ningú, això és una meravella-, podia anar pel carrer sense que la gent em mirés i vestir com volgués.

Quan feia la carrera anava limitada de temps, perquè havia d'estudiar i treballar. Malgrat això, vaig començar a anar a algunes reunions del PSUC, no vaig tenir mai el carnet i a vegades m'hi adormia, perquè estava cansada. També em vaig presentar com a vocal a les eleccions del primer sindicat democràtic d'estudiants, que després va organitzar la Caputxinada. En el sindicat feia un paper de divulgació en diverses activitats, per exemple vaig anar a buscar al Dr. Santiago Dexeus, perquè fes una xerrada sobre anticoncepció a la facultat.

A la Caputxinada no vaig ser del comitè organitzador, però vam anar-hi molts delegats de diverses facultats de Barcelona i com a invitats alguns intel·lectuals, artistes i periodistes. La policia va tancar l'església i ens vam quedar així dos dies fins que ens van deixar sortir per la pressió de la premsa. Els organitzadors i caps de grup més actius van ser expulsats de la universitat, però els altres, només ens van demanar el DNI quan sortíem i després el vam anar a buscar a la Comissaria de Via Laietana, sense problemes.

Per què va escollir la seva especialitat? On la va fer?

Vaig escollir pediatria, perquè coneixia a alguna de les metgesses graduades recents que havien entrat a treballar a l'Hospital Infantil de la Residència "Francisco Franco" i tenien un sou de residents (encara no hi havia el MIR). Un amic metge que treballava allí, em va presentar al director i vaig entrar.

La immunologia em va començar a interessar llavors, quan la literatura mèdica començaven a sortir articles sobre la resposta immunitària i les malalties derivades del seu mal funcionament i a l'hospital no hi havia ningú que fes immunologia.

Va tenir dificultats al moment de trobar feina?

No ben bé, vaig fer els tres anys de l'especialitat en pediatria sense problemes. En acabar, havíem de fer un examen i vaig treure bona nota, podia obtenir una plaça d'adjunt, però es va convocar una vaga de residents i el director, el Dr. Àngel Ballabriga, va expulsar els que hi havíem participat, i em vaig quedar sense feina.

Però, "no hi ha mal que per bé no vingui" i amb el que llavors era el meu marit el nefròleg Jeroni Alsina Rocasalbas, i amb una filla de quinze mesos vam marxar a Londres, considerat en aquells moments el centre de la immunologia. Ell va fer immunologia dels trasplantaments i jo vaig anar a un hospital per fer immunologia bàsica, amb una beca per sis mesos de la Societat Catalana de Pediatria (SCP). La beca del Jeroni de la *Wellcome* era molt bona i ens vam quedar dos anys. El segon any a l'Institut of Child Health vaig veure els primers casos d'immunodeficiències congènites i vaig aprendre a quantificar els limfòcits T i B i la seva funció. Amb aquesta formació vaig obtenir el títol d'immunologia, un dels primers d'Espanya.

Tornar a Barcelona, no va ser fàcil, però vaig entrar a l'Hospital Infantil de la Vall d'Hebron, al cap d'uns mesos (també havia nascut el meu fill l'Oriol). Em va facilitar el camí entre d'altres coses, la carta de recomanació del director que tenia a Londres, on deia: "la Dra. Español està molt ben formada en immunologia".

L'adaptació tampoc va ser fàcil, però vaig començar a desenvolupar un petit laboratori per demostrar la presència o absència dels limfòcits T i B, tècniques necessàries per valorar la resposta immunitaris en moltes malalties i més tard, en la SIDA.

Al llarg dels seus estudis i durant la vida professional ha tingut algú com a referent?

Sí, en rebre la beca de la SCP li van encarregar al Dr. Pere Calafell que em fes un seguiment dels meus avenços a Londres. I quan venia a Barcelona l'informava del que feia. Una gran persona.

I l'altre va ser Dr. Jordi Prats, que feia genètica i oncologia i coneixia una mica el paper de la immunologia. Un gran pediatre i, també, gran persona. Va ser molt

important com a suport i "defensor" de la meua feina a l'hospital. Jo com a pediatra havia d'encarregar-me d'uns llits, llavors el Dr. Prats em va adjudicar dos llits de malalts pediàtrics molt crònics i em va deixar un tros de laboratori de genètica. En aquest espai tenien una estufa per fer cultius i vaig poder començar.

Facultatius i tècnics del Laboratori d'Immunologia a l'Hospital General de la Vall d'Hebron

Com va canviar la seva situació quan va arribar la SIDA?

Després d'estar al laboratori de genètica i al central de l'Hospital Infantil, quan va arribar la SIDA em van traslladar al Laboratori de l'Hospital General pel diagnòstic d'immunodeficiències primàries, que és el meu tema i de la SIDA en nens i adults. Algunes mostres les enviaven, al començament, també des dels centres de primària. Molta feina!

Les principals cèl·lules de la resposta immunitària són els limfòcits T i B. Aquests són els que produeixen les immunoglobulines, és el que en diem la immunitat humoral. La immunitat cel·lular depèn només dels limfòcits T. Dins d'aquest grup hi ha uns marcadors CD4 i CD8 amb funcions diverses. Les T CD4+ deixen entrar el virus, faciliten la seva reproducció i sortida de nou per infectar altres cèl·lules i moren amb aquest procés. La quantificació d'aquestes CD4 al laboratori, serveix per controlar l'estat dels malalts i la seva resposta als antiretrovirals.

Com va crear la Fundació Lucía per a nens i nenes amb SIDA?

El primer nen ingressat amb sospita d'un defecte immunològic, conegut com a nen bombolla. En el tractament li vam posar gammaglobulina i antibiòtics, però no va respondre com en altres casos i es va morir amb nou mesos i 4,5 kg. Vam sospitar que podia ser un cas de SIDA (perquè ja havien sortit les primeres publicacions sobre la síndrome als EUA), però no tenia anticossos; per sort, vaig guardar unes mostres i quan van començar els testos per la SIDA ens va confirmar que el nen la tenia.

Acte de la Fundació Lucía, 1997

Una parella que s'havien conegut en un centre de desintoxicació els anys 80; van deixar la droga, es van casar i van tenir una nena preciosa, la Lucía. I quan la nena tenia un any i mig va fer una pneumònia; van preguntar i van descobrir la història de la drogoaddicció, els tres estaven infectats!. Van decidir comprar-se una masia a l'Alt Empordà i dedicar-se a cuidar-se i cuidar la nena (no hi havia tractament efectiu).

La Lucía va morir amb sis anys i només va portar tres o quatre dosis d'antiretrovirals, que en aquell moment eren molt poc efectius. Després va morir el pare i, la mare va viure fins un any abans de l'aparició de la triple teràpia. Quan veia que es moria va decidir deixar els diners, que la família no necessitava, per crear alguna cosa pels nens, perquè sabia que hi havia molts nens malalts que eren orfes, ja que el pares havien mort amb la droga. Ens va deixar set milions de pessetes i amb l'ajuda de la mare d'ella vam muntar la Fundació Lucía.

Des de la fundació es van organitzar diverses activitats com la jornada anual pels pediatres amb el suport de les farmacèutiques; la publicació de llibrets de divulgació per escoles i familiars de nens infectats; les jornades de difusió dels tractaments que hi havia pels metges, tasca que van fer les doctores Ruiz i Curell, jo feia la part d'immunologia, fins i tot vam convidar experts de fora i del país; i també organitzàvem colònies pels nens malalts, perquè no anaven les que es feien a les seves escoles.

Tercera Jornada de Tratamiento antirretroviral en Pediatría, 1999

Prefereix treballar com a metge de la sanitat pública o com a professional liberal?

He treballat tota la vida a l'Hospital de la Vall d'Hebron al laboratori general amb els malalts amb immunodeficiències. Jo els diagnosticava i els anava a veure, però llavors els tractaven els pediatres. Després també vaig obrir una consulta externa d'adults amb immunodeficiències, perquè hi havia una forma d'immunodeficiències que es diagnosticava molt tard en els adults: la "immunodeficiència comuna variable".

Ha tingut oportunitat de fer recerca? De quin tipus?

He fet recerca clínica en immunodeficiències congènites que són malalties minoritàries, poc conegudes fins fa poc. Vaig enviar mostres per estudis genètics i la història clínica familiar d'alguns pacients a grups de recerca europeus més avançats. Eren mostres vàlides per demostrar que el defecte genètic descrit es donava en diversos països. Això ha fet que tingui publicacions científiques sobre el tema. També vaig participar en totes les reunions de la Societat Europea d'Immunodeficiències Primàries, on tenia relació amb diversos grups de francesos, anglesos, etc.

Més tard, amb l'aparició de la SIDA, a més de molta feina, també vaig tenir l'oportunitat de fer recerca clínica per entendre la malaltia. Una de les més destacades va ser quan vaig contactar amb un investigador holandès que estava fent recerca sobre mares zero positives. Havia descobert que hi havia mares infectades que tenien fills amb SIDA i altres mares també malaltes amb fills que naixien no infectats. A mi m'enviaven des de Sant Joan de Déu i altres centres la mostra de la mare en el moment del part i del fill; nosaltres fèiem la valoració immunològica del que sobrava i em quedava les mostres. Li vaig enviar les parelles de mostres mares amb fills, perquè a Europa tenien pocs casos de nens infectats, els seus casos eren més freqüents d'homosexuals.

Els resultats van ser molt importants: la relació entre la virèmia de la mare al moment el part i la infecció, o no, de la criatura era molt alta. Aquesta recerca amb altres publicades als EUA va fer que a les dones embarassades facin el tractament des del primer moment de l'embaràs.

Quan era convidada a congressos aprofitava per fer turisme.
Casa de Neruda a l'Illa Negra a Santiago de Xile, 2013

Algun moment s'ha penedit de dedicar-se a la medicina?

No, mai me n'he penedit. Entre altres coses, perquè he pogut compaginar el treball de laboratori amb la recerca, mitjançant les mostres que vaig compartir al llarg de la meua carrera. A més el tema de la SIDA va ser molt estimulant, va obrir molts camins en la immunologia i en moltes malalties. Per altra banda, hi ha el contacte humà, que no he perdut mai, entre els malalts i les seves famílies.

Com a dona metge va tenir problemes per accedir i estudiar la carrera de medicina? I per exercir?

Si, vaig tenir problemes, per ser dona i d'esquerres, per a obtenir una plaça d'adjunt a l'hospital, com he explicat abans. Tampoc vaig arribar a càrrecs de més responsabilitat, com a cap de servei. A més, al principi va ser molt complicat per treballar en un laboratori ben equipat; per aconseguir-ho vaig haver de lluitar molt.

Té alguna recomanació o algun consell als metges i metgesses joves que llegeixin aquesta entrevista?

Els diria que és una professió on s'ha de treballar molt, és dura, has d'estudiar molt,

llegir contínuament, relacionar-te amb altres professionals. Però, per altra banda, la medicina et permet molta relació humana amb els malalts i veus els resultats quan has ajudat a una persona. Una vegada un pacient em va dir: "doctora si no estuviera la tendríamos que haber inventado", això et fa il·lusió i t'omple molt.

